

İlyas TEKİN

Eğitimci/Yazar (E.Milli Eğt.Md)

GİRİŞ:

Geçen sayıda **Aşure** gününü izah ederek bu günde mucizeleri meydana gelen **Yakup** (as) ile **Yusuf** (as)'dan kısaca bahsetmiştik. Kaldığımız yerden devam ediyoruz.

Yakup (as)'ın 12 evladı vardı. Bunlardan ikisi, **Yusuf** (as) ile **Bünyamin**, (hanımı Leyya ölünce evlendiği) **Rahil** adındaki hanımındandı.¹

Yusuf (as), diğer 10 kardeşiyle üvey olmanın yanında, ilerde peygamber olacağı için -olgunluğu sebebiyle- farkı fark ediliyordu. Bu sebeple kardeşleri onu fena halde kıskanıyordu.² Ama o, yüce yaratıcının koruması altındaydı. Babaları onun peygamber olacağını biliyordu.

Hayat hikâyesi: **Yusuf** sûresinde **“ahsene'l-kasas”** **“en güzel kıssa”** olarak anlatılmaktadır.³ Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle:

“Andolsun, Yusuf ve kardeşlerinde (hakikati arayıp) soranlar için âyetler (alametler, hikmetler, mucizeler, ibretler) vardır.”⁴

Bütün peygamber kıssaları, ders ve ibret alınsın diye anlatılır. Tarih de böyledir. Biz de ibret alınsın diye yazacaklarımızı daha ziyade ilgili âyeti kerimeleri naklederek sunacağız. Bu sûrede özetle kardeşlerinin ona düşmanlığı, diğer imtihanlarda rabbimizin ona yardım etmesi; sonra hazine bakanlığına getirilmesi, kardeşlerinin ona muhtaç olması ve onun gömleğini yüzüne süren **Yakup** (as)'ın gözlerinin açılması anlatılıyor.⁵

a) Yusuf (as)'ın rüyası:

Bir gün **Yusuf** (as) gördüğü rüyayı babasına şöyle anlatıyordu. Kur'an-ı Kerim'den dinleyelim **“Hani bir zamanlar Yusuf babasına: ‘Ey babacığım, ben (rüyamda) on bir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm.’ demişti.”**⁶

11 yıldız ile 11 kardeşe, güneş ve ay ile baba ile anneye işaret ediliyor. Ayna zamanda onun parlak bir geleceğe sahip olacağı ve sonunda hepsinin onun yanına gidip ona itaat edeceği⁷ ve sonucun da öyle olduğu anlaşılıyor. (III. Bölümde gelecek.)

Yusuf (as)'ın bu rüyayı **Cuma** ve **Kadir** gecesinde gördüğü ve 12, 17 yaşlarında olduğu ifade ediliyor.⁸

“(Babası, başına gelecekleri önceden sezmiş gibi, oğluna) şöyle dedi:

‘Ey yavrucuğum, sakın rüyayı kardeşlerine anlatma; yoksa sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır.’⁹

Sadece görülmeyen şeytanlar değil, görünen şeytanlar da var. Onun için âyeti kerimede: **“Şeyâtîne'l-insi vel-cinni.”** **“İnsan ve cin şeytanları”**¹⁰ diye geçer. Burada **“şeytanın insanlar için apaçık düşman olduğu,”** **Yakup** (as)'ın dilinden insanlara bildiriliyor.

Babanın uyarısı devam ediyor:

“İşte Rabbin seni böylece seçecek, sana (rüya-da görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nime-tini tamamladığı gibi sana ve Yakup soyuna da tamamlayacaktır. Şüphesiz Rabbin hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹¹

Nitekim öyle de oldu; **İbrahim** (as) gibi **Yakup** (as)'ın neslinden de çok sayıda peygamber gönderildi.¹²

b) Haset/kıskançlık, çok kötü bir hastalık:

Şüphesiz ki, her ne kadar babası evlatlarına belli etmemeye çalışsa da, bu rüyadan sonra **Yusuf** (as)'ın değeri babasının yanında bir kat daha arttı.

“(Kardeşleri) dediler ki: -Biz güçlü bir topluluk olduğumuz halde, Yusuf ve kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevimlidir. Doğrusu babamız açık bir yanılgı içindedir.”¹³

Burada geçen: **“Usbe”** 10 ve üzeri topluluğa denir. Bunlar da zaten aynı anneden 10 kardeşti. Çünkü planları kolay bir iş değildi.¹⁴

“Kardeşimiz” demeleri gerekirken; **“Yusuf ve kardeşi”** demeleri, hepsi kardeş oldukları halde, anne ayrı olduğu için, ikisini ayırıp özellikle **Yusuf** (as)'i çok kıskandıklarını.¹⁵

Diğer bir husus, “**Yusuf ve kardeşi babamıza daha sevimli**” demeleri. Bu onların iddiası. Şüphesiz ki evlatlar arasında her konuda adalet emredilmiştir. Evlatlar arasında (sevgide bile) adaletsizlik uygun değil. Bir peygamber de bunu yapmaz. Ama onlar, sadece **Yusuf** (as)’i değil, başka anneden olduğu için **Bünyamin**’i de kısıkanıyorlardı.¹⁶

Devamla şöyle dediler:

“-Yusuf’u öldürün veya onu bir yere (kuyuya) atın ki babanız sadece size yönelsin. Ondan sonra salih kimseler olursunuz. (durumunuzu düzeltilmiş olursunuz.)”¹⁷

“Onlardan birisi, ‘-Yusuf’u öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız, onu kuyunun dibine atın ki geçen kervanlardan biri onu alsın.’ dedi.”¹⁸

Bu âyeti kerimede geçen: “**Gayabe**” zulmet, bulut, karanlık; “**Cüb**” de büyük bir kuyu demektir.¹⁹ Bu teklifi yapan **Yehuda/Yehuza**/veya **Rubil** yahut **Şem’ûn**²⁰ isminde birisi idi. Kardeşlerine bu teklifi kabul ettirdi.²¹

Karar alındıktan sonra babalarının yanına gittiler ve şöyle dediler: “**-Ey babamız! Yusuf hakkında bize neden güvenmiyorsun? Hâlbuki biz onun iyiliğini istemekteyiz. Yarın onu bizimle beraber (kıra) gönder de yesin (içsin) oynasın. Biz onu mutlaka koruruz.**”²²

Bir şey yapacakları buradan belliydi. Zaten babaları bunu sezmişti. Hatta kurdun, **Yusuf** (as)’a saldırdığı rüyasında kendisine gösterilmiş, bildirilmişti.²³

Peygamberin rüyası vahiy sayılır.²⁴ Bu nedenle;

“Babaları, -Onu götürmeniz beni mutlaka üzer, siz gaflette iken onu kurt yer, diye korkarım, dedi.”²⁵

Burada mucize gösteriyordu. Çünkü dediği gibi bir yalan uydurarak ve hile yaparak ona geri döneceklerdi.

Buna karşılık kardeşleri:

“Andolsun biz kuvvetli bir topluluk iken onu kurt yerse (o takdirde) biz gerçekten âciz ve zavallı kimseler sayılırız, dediler.”²⁶ “Usbe” tabiri burada da geçiyor.

c) Kardeşleri onu kuyuya bıraktılar!

Kıskanç kardeşler babalarını böylece ikna ettiler ve **Yusuf** (as)’i alıp götürdüler; yolda dövdüler, eziyet ettiler, üzerinden gömleğini çıkartıp aldılar ve ağlattılar.²⁷

Çünkü gömleğine kan bulaştırıp babalarına (sahte) belge olarak göstereceklerdi.

Böylece daha önce ittifakla aldıkları kararı uygulayarak onu bir kuyuya bıraktılar.²⁸ Kardeşleri onu kıra götürmek bahanesiyle kuyuya bıraktıkları zaman o, 17 yaşındaydı.²⁹

Bu kuyu, **Medyen** ile **Mısır** arasında, **Beytü’l-Makdis** bölgesinde, **Yakup** (as)’in evine üç fersahlık (1 Fersah, 5 bin metre)³⁰ mesafede idi.³¹

Kardeşleri onu hemen ölsün diye kuyuya bıraktılar.³² **Yusuf** (as) kuyuda suyun içine düştü. Hemen Hz. Allah (cc) **Cebrail** (as)’i gönderdi ve onu muhafazasına aldı. **Yusuf** (as), kuyudaki bir kayanın üzerine çıkıp dikildi.³³

Orada şöyle dua ediyordu:

“Ey her zaman gaib değil şahit, uzak değil yakın ve mağlup değil galip olan Rabbim, bana burada bir kolaylık ve çıkış yolu göster!”³⁴

Ne büyük tevekkül, ümit, güven ve sabır! Arkasından sonuç! O esnada onu yalnız bırakmayan yüce yaratan, **Cebrail** (as)’i göndererek ona vahyetti. Kur’an-ı Kerimden:

“Yusuf’u götürüp kuyunun dibine bırakmaya karar verdikleri zaman biz de ona, ‘Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin.’ diye vahyettik.”³⁵

Nitekim öyle de oldu. (III. Bölümde gelecek.)

Yusuf (as)’a ilk vahiy kuyuya atıldığı zaman geldi. Bu nedenle müfessirlerin çoğu, ona kuyuda peygamberlik verildiği görüşündedirler.³⁶ Vahiy geldiğine göre niye olmasın?

İşte vahiy getiren **Cebrail** (as), daha kuyuda iken kendisine oradan kurtulacağını, peygamber ve bakan olacağını ve kardeşlerinin onu ziyaret edeceğini (ileride olacakları) müjdelemişti.³⁷

Esasen enbiya (peygamberler) ve evliya (gerçek Allah dostları) Allah (cc) tarafından vahiy, ilham ve sabır ile müeyyedirler.³⁸

d) Yalan belge, kanlı gömlek:

Hemen davarlarından bir kuzu veya oğlak kesip kanını **Yusuf** (as)’in gömleğine bulaştırdılar ve kestiklerinin etini de yediler.³⁹

Babaları, akşamleyin yolun üst tarafında oturup **Yusuf** (as)’i ne zaman getirecekler diye bekliyordu. Oğulları yaklaşıp hep birden ağlayarak seslerini yükseltince⁴⁰ bir şey olduğunu anladı ve

“-**Yusuf nerede?**” diye sordu.

Onlar da: “**babalarına: ‘-Ey babamız, biz gittik yarış edecektik; Yusuf’u da eşyalarımızın yanına bıraktık. Ama onu kurt yedi.’ dediler.**”

Kanlı gömleği de delil olarak gösterdiler.⁴¹

Yakup (as): “**Bana onun gömleğini gösteriniz.**” dedi.⁴²

Gösterdiler. Fakat gömlekte yırtılma bile yoktu, sadece kan lekesi vardı! Yalancının mumu yatışıya kadar yanardı! Ama acemi yalancıların mumu hemen söndü! Çünkü kurt bir çocuğu yer de gömleğini parçalamaz mıydı?

Nitekim **Yakup** (as): “**Vallahi, ben bugüne kadar, bundan daha yumuşak huylu bir kurt görmedim! Oğlumu yemiş de, onun gömleğini hiç yırtıp parçalamamış!**”⁴³ diyerek yalan sözlerini bir şamar gibi yüzlerine vurdu, feryat etti ve bayıldı. Uzunca bir müddet sonra ayıldı ve çok ağladı. Sonra da gömleği alıp kokladı ve öptü,⁴⁴ yüzüne, gözüne sürdü.⁴⁵ Evlat acısı, kolay değildi!

Alınacak dersler var değil mi? Demek ki belgeyi iyi incelemek ve akli çok iyi kullanmak lazım. Kur’an-ı Kerim, her zaman buna işaret eder. Adalet dağıtma mevkiinde olanlar için çok önemli.

Kur’an-ı Kerim’den:

“(Yusuf’u kuyuya bırakıp) akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.”⁴⁶

“**Ey babamız! Biz yarışa gitmiştik. Yusuf’u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) onu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın, dediler.**”⁴⁷

“Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakup dedi ki: **-Hayır! (Sizin dediğiniz doğru değil.) Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek ancak Allah’tır.**”⁴⁸

Kişileri yoldan çıkartıp haset hastalığına müptela eden nefis, insan için şeytandan bile daha büyük ve en tehlikeli düşmandır!

e) **Yusuf (as)’in kuyudan çıkarılması:**

Yusuf (as) kuyuda üç gün kaldı.⁴⁹

Dördüncü günü, **Medyen**’den gelip **Mısır**’a gitmek isterken yollarını şaşırان bir kabile, kuyunun yakınına gelerek su almak istediler.⁵⁰ **Medyen** halkından, **Araplardan Mâlik bin Da’r** adında birisini, su almak için görevlendirdiler. Bu kişi kovayı kuyuya salınca, **Yusuf** (as) kovanın ipine sarıldı ve kuyudan çıktı.⁵¹

Bazı tefsirlerde deniliyor ki; **Yusuf** (as)’i **Ceb-rail** (as) kuyudan çıkardı ve onu giydirdi.⁵²

Kuyudan çıkarıldı ama kardeşleri onu takip ediyordu. Durumu fark edince hemen oraya geldiler ve: “**O bizden kaçan kölemizdir.**” dediler.⁵³

Mâlik: “**Öyle ise, ben onu sizden satın alayım.**” dedi.⁵⁴ Kardeşleri onu **Mâlik**’e cüzi bir paraya (20- 22 veya 40 dirheme) sattılar.⁵⁵

Sattıktan sonra bile: “**Onu sımsıkı bağlayınız ki kaçmasın. Çünkü o kaçaktır, hırsızdır, yalancıdır.**” dediler.⁵⁶

Hâlbuki esas yalancı kendileri! Kıskançlık böyle kötü bir hastalık! Kardeş bile olsa, insanı ne kötü, korkunç ve iğrenç durumlara düşürüyor!

Denilebilir ki, **Yusuf** (as), neden onlara gerçek durumu söylemedi? Çünkü kardeşlerinden daha çok korkuyordu. Zira kendisini ondan alınca öldüreceklerdi. Zaten öldürmek için kuyuya atmışlardı. Onun için köle olarak satılmayı bile kabul etti ve bir şey söyleyemedi.⁵⁷

Sonra **Mâlik** onu deveye bindirip **Mısır**’a götürdü.⁵⁸

İlgili âyeti kerimeler:

“**Bir kervan geldi, sucularını kuyuya gönderdiler. Sucu kovasını kuyuya saldı, (Yusuf’u görünce) ‘Müjde! İşte bir oğlan!’ dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah, onların yaptıklarını çok iyi bilir.**”⁵⁹

“**Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona değer vermiyorlardı.**”⁶⁰

f) **Mısır’da Bakana köle olarak satılması:**

Annesi **Rahil** daha önce vefat etmişti.⁶¹ **Mısır**’a giderken annesinin kabrini görünce çok üzüldü ve kabrin üzerine kapanarak başından geçenleri kendine göre annesine anlattı!⁶²

Mısır'a varınca Mâlik yıkanmasını emretti. Yusuf (as) yıkandı. Mâlik ona güzel bir elbise giydirdi ve onu satışa çıkardı.⁶³

Mısır Azizi (Mısır Hazinelei Bakanı Kıtîr/kutîr veya İtfîr)⁶⁴ onu 17 yaşında iken⁶⁵ (20 Dinara) satın aldı⁶⁶ ve çocuğu olmadığı için⁶⁷: **"Hanımına dedi ki: -Ona iyi bak. Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniz."**⁶⁸

Kaynaklarda belirtildiğine göre; köle olarak satılan Yusuf (as), orada 13 yıl kaldı.⁶⁹ Uzun bir zaman ve büyük bir sabır!

Âyeti kerime devam ediyor:

"İşte böylece biz Yusuf'u o yere (Mısır'a) yerleştirdik ve ona (rüyadaki) olayların yorumunu öğretelim diye böyle yaptık. Allah, emrinde/işinde galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler."⁷⁰

Buradaki: **"Allah emrinde/işinde galiptir."** cümlesi çok önemli. Hüküm, ferman yalnız O'nundur; O, ne derse mutlaka o olur, hiçbir kuvvet ona engel olamaz. Bazen hemen olur, bazen de zamanı gelince! Ümitsizliğe ve aceleye gerek yok. İlahî adalet er geç mutlaka tecelli eder. Nitekim Yusuf (as) hakkında da böyle olmuştur; hiçbir güç, ilahî iradenin gerçekleşmesine engel olamamıştır ve olamaz da. Fakat ne yazık ki insanların çoğu bunu bilmezler, anlamazlar.⁷¹

"Yusuf, tam olgunluk çağına erişince ona hüküm (isabetle hükmetme yeteneği, hikmet) ve ilim verdik."⁷² Yani peygamberlik verildi. 30-40 yaş arası, olgunluk çağı olarak değerlendirilir.⁷³

Hikmet, bir tarife göre: **"amel (uygulama) ile teyit edilen ilim"** demektir.⁷⁴ Önemli bir tarif.

Hız. Allah (cc), Yusuf (as)'a bu imkân ve üstünlükleri bahşetmişti. Ama kendisini bekleyen çok önemli bir imtihan daha vardı. Bir süre sonra imtihanların en zor ve çetini ile karşı karşıya geldi

g) Kadın ve nefisle imtihan!

Aziz'in hanımı Züleyha,⁷⁵ Zeliha⁷⁶ yahut Rağil (veya biri adı diğeri lakabı olabilir)⁷⁷ hem güzel, hem de devlet ve dünya nimetleri içinde yaşayan bir kadındı.⁷⁸

Yusuf (as) ise, çok güzel bir delikanlıydı.⁷⁹ Onun bu güzelliği, yaşadığı evin hanımında kendisine karşı farklı duyguların belirmesine sebep olmuştu. Kendisine âşık oldu ve onunla beraber olmayı teklif etti.⁸⁰

Âyeti kerime şöyle:

"Evinde bulunduğu kadın, ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kapatarak, 'Haydi gelsene!' dedi. O (Yusuf) da, 'Allah'a sığınırım, çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana iyi davrandı. Şüphesiz zalimler iflah olmazlar!'" dedi.⁸¹

Kadının isteğine: **"Allah'a sığınırım."** diye cevap verdi, **"efendisinin kendisine iyi davrandığını"** söyleyerek iyiliğe karşı kötülük ve nankörlük etmedi. **"Şüphesiz zalimler iflah olmazlar!"** cevabıyla da zinanın her ikisi için de zulüm olduğuna işaret etti. Tefsirlerde **"Hiyanetüs-seyyid vel fahşa/ez-zina"** tabiri geçer. Yani efendisine ihanetten ve zinadan kaçındı.⁸²

Çünkü bir erkekle bir kadının birleşmesi, ancak nikâhla caizdir. Nikâhsız birleşmek zinadır; zina ise büyük günahlardan olup haramdır. Bu olay gösteriyor ki bir erkeğin, bir kadının evinde yalnız kalması uygun değildir!..

Böylesine büyük bir imtihandan geçen Yusuf (as), haramın çirkinliğini aynelyakın (görmüş gibi, tam bir güvenle)⁸³ müşahade ediyordu. **"Sığındığı yüce Rabbi, onu kötülük ve fuhuştan korudu. Eğer O, korumasaydı işi çok zordu!"**⁸⁴

Tefsirlerde beyan edildiğine göre; tam o sırada, kendisine şöyle seslenildi:

"Ey Yusuf, senin ismin Levhi Mahfuz'da ne-biler listesinde kayıtlıdır, sakın sefihlerin işini yapma!"⁸⁵

Aslında buradaki: **"innehu"** **"o"** zamiri Allah'a (cc) da gidebilir. O zaman mana: **"Allah Teâlâ, benim hâlıkım ve mevlamdır, beni himaye etti ve kuyudan kurtardı."** olur.⁸⁶

Demek ki hem Allah Teâlâ'ya ve hem de efendisine karşı nankörlük etmedi.⁸⁷

Bu âyeti kerime, aynı zamanda iyiliği bilmenin ve vefa göstermenin vacip olduğuna delildir.⁸⁸

Ne yazık ki çok istekli ve kararlı olan Züleyha, peşini bırakmadı; Yusuf (as) kaçmaya, kadın ise onu yakalamaya çalışıyordu. İkisi de kapıya koştu, kadın arkadan yakalayıp onun gömleğini yırttı.⁸⁹ Üstelik o sırada kapının önünde kocasıyla karşılaştılar.

Esas ona âşık olup sahip olmak isteyen **Züleyha**, kendi suçunu örtbas etmek için kocasına, yaptığının tam tersiyle:

“-Senin ailene kötülük etmek isteyeninin cezası, hapse atılmaktan veya can yakıcı bir azaptan başka ne olabilir, dedi.”⁹⁰

Evin hanımı, nasıl da suçlu iken suçsuz görünmeye çalışıyordu!

Burada yalancıların bir özelliği de ortaya konuyor:

Yalancılar, aldatmak/kandırmak için ya yaptıklarının tam tersini söylerler veya söylediklerinin tam tersini yaparlar.

Gerek kardeşlerin ve gerekse **Züleyha**’nın iftirasından ve sözlerinden bu sonuç çıkıyor.

Yusuf (as) ise sadece: **“-Beni kendine o çağır-dı, dedi.”**⁹¹ ve bununla yetindi.

Kur’an-ı Kerim’den:

“Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti:

-Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiş, erkek yalancıdır. Yok, eğer gömleği arkadan yırtılmışsa; kadın yalan söylemiştir, erkek ise doğrudur, dedi.”⁹²

Kocası gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce; hanımına hitaben;

-Doğrusu bu sizin tuzağınızdır, sizin tuzağınız büyüktür, dedi.”⁹³

Yusuf’a: ‘-Sen bundan (bunu söylemekten) vazgeç!’

Kadına: ‘-Sen de affını dile. Çünkü sen, hata edenlerdensin!’ dedi.”⁹⁴

Yusuf (as)’a ve kendi hanımına böyle tavsiyede bulunmakla yetinen **Kıtfır**’ın, halim bir erkek olduğu ifade ediliyor.⁹⁵ Çünkü bazıları gibi hemen hanımının dediğine aldanmadı ve belgeye baktı. Gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce doğru karar verdi.

Doğru tahlil ve doğru karar için söylenenleri ve tüm belgeleri akıl, mantık ve bilim süzgecinden geçirmek lazım. Özellikle yanlış kararlar, kul hakkına girer. Yüce yaratanın karışmadığı tek şey kul hakkıdır. Kul hakkını ancak hak sahibi affeder. Şehidin bile kul hakkı affedilmez, sahibine verilir. Zamanı gelince tüm haklar, sahiplerine verilecektir!

Şüphesiz erkeklerin de kadınların da kötülere olduğu gibi iyileri de vardır. Her meslek erbabının içinden iyiler de kötüler de çıkabilir. Birinden sebep hepsi suçlanamaz. Suç, sadece yapana aittir. **“Suçun şahsiliği”** hukukta çok önemli bir kuraldır.⁹⁶

Yusuf (as), Rabbine sığındı ve bu büyük fitneden dürüstlüğü ve Rabbinin korumasıyla kurtuldu.⁹⁷

Buna rağmen; **Yusuf** (as)’ın nefisini **TEBRİYE** edemeyeceğini Kur’an-ı Kerim şöyle haber veriyor:

“Ben nefsimi temize çıkaramam. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri (korudukları) müstesna.”⁹⁸

Allah Teâlâ, bu önemli hususu, onun dilinden kullarına bildiriyor.

h) Kadınlar ona bakarken ellerini kestiler!

Bu olay şehirde duyuldu ve bakanın hanımı olunca, daha çok dikkat çekti. Özellikle kadınlar onu ayıplamaya/kınamaya başladılar.⁹⁹

Kur’an-ı Kerim’den:

“Şehirdeki bazı kadınlar;

‘-Azizin (bakanın) hanımı, kölesine âşık olmuş, delikanlısının nefsinden murat almak istiyormuş. Onun sevgisi kalbine işlemiş. Doğrusu biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz.’ dediler.”¹⁰⁰

“Bakanın hanımı; “kadınların kendisini ayıplamalarını/dedikodularını duyunca, onlara davetçi gönderdi. Onlar için dayanacak yasıklar (sandalye-koltuklar) hazırladı. Her birine birer bıçak verdi.”¹⁰¹

Özellikle beş kadın ile **Mısır** eşrafından 35 kadın, toplam 40 kadını davet etti.¹⁰²

(Kadınlar meyveleri soyarken) **“Yusuf’a: Çık karşılarına!”** dedi.¹⁰³

Yusuf (as), karşılarına çıktı.

Bakanın hanımının derdi zaten bu idi, istediği oldu. Çünkü kendisini mazur göstermek istiyordu.

“Kadınlar Yusuf’u görünce, onun büyüklüğünü anladılar, (şaşkınlıklarından) ellerini kestiler;

‘-Hâşâ, Rabbimiz! Bu bir beşer değil. Bu ancak üstün bir melektir!’ dediler.”¹⁰⁴

Tam da bunu bekleyen “bakanın hanımı;

‘-İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Şüphesiz ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, bundan şiddetle sakındı. Eğer o, emrimi yine yapmazsa, andolsun ki, mutlaka hapse atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır.’ dedi.”¹⁰⁵

Âyeti kerimede geçen: “İstîsâm” ismet talep etmek, iffet ve namusa münafi şeylerden korunmak demektir.¹⁰⁶ O da bunu istedi ve oldu.

i) Alınacak ders:

Burada “kadınların toplanması, yemek yemesi, elma soyarken Yusuf (as)’i görünce ellerini kesmeleri, sonra fark etmeleri” neden anlatılıyor? Bazılarının kafasında böyle bir soru işaret olabilir. Fakat Kur’an-ı Kerim’in her harfinden, kelimesinden pek çok mana çıkar;¹⁰⁷ herkes bilgisi ölçüsünde anlar. Bir âyeti kerime, bir konuyu izah ederken, başka pek çok konuya da işaret eder. Tam manasını ancak Allah Teâlâ bilir. Bu sebeple başta İmam Mâturidî olmak üzere müfessirler, müşkil/müphem konuları izah ettikten sonra “Allahü a’lemü” “en doğrusunu Allah bilir.” diye sonlandırırlar.

Burada kadınların Yusuf (as)’a bakarken ellerini kesmeleriyle önemli psikolojik bir hususa işaret ediliyor. O da şudur:

İnsan çok sevdiği güzel bir şeye bakarken veya ona kavuşunca o anda acı bile hissetmez!

Ayrı bir konu olmakla beraber şöyle özetleyelim:

Ölüm, ruhun cesetten ayrılmasıdır. Kur’an-ı Kerim’de “sekerâtı mevt” “ölüm sarhoşluğu” diye geçer.¹⁰⁸

Tabii ki kolay değildir! Ölüm anında insanlarda dikkatle bir yere bakma gibi bazı özel haller olabilir. Âyeti kerime ve hadisi şeriflerden; dünyada yaşarken iman edip emir ve yasaklara titizlikle uyanların ölümlerinin kolay; iman etmeyen yahut emir ve yasaklara uymayanların ölümlerinin de zor olacağı anlaşıyor. Çünkü iyilere cennetteki yeri, kötülere de cehennemdeki yeri gösterilir. Bu sebeple cennetteki yerini gören, cennetin o güzelliklerinin yanında ölüm acısını hissetmez. Cehennemdeki yerini gören de, ölüm acısının yanında bir de cehennemdeki yerini görünce büyük bir pişmanlık duyması normaldir.

Ancak bu değişmez bir kural değildir. Ölüm anında inançlı ve iyi insanların acı çektiği yahut günah ile ömür geçirenlerin ölümlerinin kolay olduğu da olur. Hepsinin hikmet ve sebepleri var. Bazen hastalık ve benzeri musibetler, günahların affına, derecenin yükselmesine vesile olabilir. Ölüm sarhoşluğu da böyledir. Hepsi bir imtihandır.

Mesela şehitler en zor şartlarda kanlarını akıtarak canlarını verirler. Normalde çok büyük acı duymaları gerekir. Ancak hadisi şerife göre:

"Sizden biriniz karıncanın ısırmasından ne kadar acı duyarsa, şehit de öldürülmekten ancak o kadar acı duyar."¹⁰⁹

Neden acı duymaz? Çünkü cennetteki yerinin güzelliği, ona ölüm acısını hissettirmez. Zaten bundan dolayı “Şehit” unvanını alır. Zira şehit, şehadet, şahit aynı kökten gelir. Yani ona Allah Teâlâ’nın, meleklerin ve kendisinin cennetle şahitlik etmesi sebebiyle bu unvan verilir.¹¹⁰

Başta hadisi şerifler olmak üzere, her şeyin bir mesnedi, Kur’an-ı Kerim’de vardır. Ariflerden biri, bu konudaki hadisi şerifin mesnedini merak etmiş ve rüyasında peygamberimizi görünce sormuş; peygamberimiz de: “Yusuf sûresine bak!” buyurmuş. Uyanınca Yusuf sûresini dikkatle incelemiş ve (yukarıda geçen) 31. âyeti kerimeyi bulmuştur.¹¹¹

Aslında daha başka âyeti kerimeler de bu hususa mesnet teşkil eder.¹¹² Fakat acı duymama hususunu en açık bu âyeti kerime ifade eder. Belki de daha ziyade bu hususa işaret için anlatılmış olabilir.

SONUÇ: Âyeti kerimelere dayanarak ibret alınması gereken Yusuf (as)’in hayatından bölümler sunmaya çalıştık. Özetle kardeşlerinin ona düşmanlığı, kuyuya atmaları, orada Cebrail (as)’in vahiy getirmesi ve Aşure günü kurtarılması, köle olarak satılması, kadın ve nefis imtihanından Allah’ın (cc) yardımıyla başarıyla çıkması; tevekkül, ümit ve sabrın sonu, doğru karar için aklı kullanmanın önemi, hepsi gerçekten ibret alınması gereken hususlardır.¹¹³

Bütün bu anlatılanlar gösteriyor ki; diğer peygamberlerin hayatlarında olduğu gibi, yüce yaratanın koruyacağına ve kurtaracağına - dünya gelse- kimse zarar veremez. Allah (cc) her zaman galiptir. Bu, çok açık bir anlatımla şu âyeti kerime ile sabittir:

“ALLAH, ‘ELBETTE VE ELBETTE BEN VE BENİM RESULLERİM GALİP GELECEKTİR.’ diye yazdı (hükmetti, kararlaştırdı). Şüphe yok ki ALLAH ÇOK KUVVETLİDİR VE MUTLAK GÜÇ SAHİBİDİR.”¹¹⁴

Asıl mesele, O’nun yardımına layık olabilmektir

Gelecek sayıda: Yusuf (as)’in haksız yere hapse atılması ve orada başlayan peygamberlik faaliyetleri, kralın rüyasını yorumlaması ve aynen çıkması, hazine bakanı olması ve gömleğini yüzüne süren babası **Yakup** (as)’in kapanan gözlerinin açılmasını izah edeceğiz inşaallah.

1- Konevî, Hâşiyetü’l-Konevî, ala tefsiri’l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 259-260; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 262; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur’an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2851; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1541; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 330.

2- Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 331; İbnü’l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 104.

3- Yusuf sûresi /12, âyet: 3.

4- Yusuf sûresi /12, âyet: 7, 111. Bkz. Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 217; Taberî, Câmiul-beyân an te’vîli Âyi’l-Kur’an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 561.

5- Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük Tefsir Tarihi, İstanbul 1974, c: 3, s: 1541.

6- Yusuf sûresi /12, âyet: 4.

7- Râzî, Mefâtîhu’l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 88; Konevî, Hâşiyetü’l-Konevî, ala tefsiri’l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 252; Taberî, Câmiul-beyân an te’vîli Âyi’l-Kur’an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 556-557; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 213; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1538-1539; İbnü’l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 104; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 111; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 273.

8- Râzî, Mefâtîhu’l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 88; Konevî, Hâşiyetü’l-Konevî, ala tefsiri’l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 252; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 262; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 212; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1538; Taberî, Câmiul-beyân an te’vîli Âyi’l-Kur’an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 556-557; İbnü’l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 104.

9- Yusuf sûresi /12, âyet: 5.

10- En’âm sûresi /6, âyet: 112.

11- Yusuf sûresi /12, âyet: 6.

12- Yusuf sûresi /12, âyet: 8.

13- Taberî, Câmiul-beyân an te’vîli Âyi’l-Kur’an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 561.

14- Râzî, Mefâtîhu’l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 95; Konevî, Hâşiyetü’l-Konevî, ala tefsiri’l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 262; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 262; Taberî, Câmiul-beyân an te’vîli Âyi’l-Kur’an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 562-563; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 218.

15- Konevî, Hâşiyetü’l-Konevî, ala tefsiri’l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 262; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 262; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur’an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2851; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 331.

16- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur’an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2851.

17- Yusuf sûresi /12, âyet: 9.

18- Yusuf sûresi /12, âyet: 10.

19- Râzî, Mefâtîhu’l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 98; Taberî, Câmiul-beyân an te’vîli Âyi’l-Kur’an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 565-567; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1542.

20- Taberî, Câmiul-beyân an te’vîli Âyi’l-Kur’an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 564-565, 574; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 219-220, 223; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 332-336; İbnü’l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 104.

21- Râzî, Mefâtîhu’l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 96; Konevî, Hâşiyetü’l-Konevî, ala tefsiri’l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 265; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 263; Taberî, Câmiul-beyân an te’vîli Âyi’l-Kur’an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 574; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 219-220, 223; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1342; Komisyon, Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli, Komisyon, Medine 1992, s: 235; İbnü’l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 104.

22- Yusuf sûresi /12, âyet: 11-12.

23- Râzî, Mefâtîhu’l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 100; Konevî, Hâşiyetü’l-Konevî, ala tefsiri’l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 269; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 263; Taberî, Câmiul-beyân an te’vîli Âyi’l-Kur’an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 554; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 221; İbnü’l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 105.

24- Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 554.

25- Yusuf sûresi /12, âyet: 13.

26- Yusuf sûresi /12, âyet: 14.

27- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 95, 101; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 270; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 574; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 223; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 332; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106.

28- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 270; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 223; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1545; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106.

29- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 102; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 271; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 223-224,231; Ahmed bin Hanbel, ez-zühd, s: 103; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 114; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106-108; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 277.

30- Sâmî, Şemsettin, Kâmûsi Türkî, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1985, s: 371.

31- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 98; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 270; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 223; Bilmen, Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1542; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 113; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 276.

32- Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 332; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106.

33- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 270; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 332; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 113; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 277.

34- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 101; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 271; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 224.

35- Yusuf sûresi /12, âyet: 15.

36- Komisyon, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli, Medine 1992, s: 236.

37- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 102; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 272; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 575; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 224; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 332.

38- Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 225.

39- Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 578; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 114; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 277.

40- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 273; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 226.

41- Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 578; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 226; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 114-115; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 277, 282.

42- İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106.

43- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 105; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 276; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 578-584; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 226; Komisyon, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli, Medine 1992, s: 236; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106.

44- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 103; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 276; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 578; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 115; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 277, 278; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1546.

45- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 103; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 276; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 15, s: 578; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 115; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 277, 278; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1546.

- 46- Yusuf sûresi /12, âyet: 16.
- 47- Yusuf sûresi /12, âyet: 17.
- 48- Yusuf sûresi /12, âyet: 18.
- 49- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 109; Taberî Tarih, Mısır 1326, c: 1, s: 171; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 106; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 116; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 278.
- 50- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 108; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264.
- 51- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 108; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1548.
- 52- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 271; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264.
- 53- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 109; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 279-280; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 6-7; İbnü'l-Esîr, Kâmil, c: 1, s: 141; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 116; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 278.
- 54- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 109.
- 55- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 110; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 280; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 13-16; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 229; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1549; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 335; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 107; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 117; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 278.
- 56- Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 117; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 278.
- 57- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 279-280; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 13-16; Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 116; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 278.
- 58- İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 107; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 277-279.
- 59- Yusuf sûresi /12, âyet: 19.
- 60- Yusuf sûresi /12, âyet: 20.
- 61- Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1542.
- 62- Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 279.
- 63- Salebî, Arais, Mısır 1370-1951, s: 117; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 107; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: -279.
- 64- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 111; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 283; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 17; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 230,240, 244; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2853; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1549; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 335-336; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 107.
- 65- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 111-112.
- 66- Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 19; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1549.
- 67- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 111-112; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 19; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2853; Komisyon, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli, Medine 1992, s: 236.
- 68- Yusuf sûresi /12, âyet: 21.
- 69- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 18, s: 111-112; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 284; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 264; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 223-224, 231; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 336.
- 70- Yusuf sûresi /12, âyet: 21.
- 71- Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1549.
- 72- Yusuf sûresi /12, âyet: 22.
- 73- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 288; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 265; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 232.
- 74- Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 265; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 288.

75- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 5283; İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2013, c: 44, s: 552-553; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 298.

76- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 284; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 223-224, 236, 244; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s:1557, 1558, 1559.

77- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 284; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 18; Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 298-299; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1549; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 336; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 107.

78- Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 19; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 336-339; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 107.

79- Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 247, 249.

80- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli, Medine 1992, s: 237.

81- Yusuf sûresi /12, âyet: 23.

82- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 295-297; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 265; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 32-34.

83- Sâmî, Şemsettin, Kâmûsi Türkî, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1985, s: 74.

84- Yusuf sûresi /12, âyet: 24.

85- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 295; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 265; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 16, s: 41.

86- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 292; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 265.

87- Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1552.

88- Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 223-224, 237.

89- İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fit-Tarih, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 108.

90- Yusuf sûresi /12, âyet: 25.

91- Yusuf sûresi /12, âyet: 26.

92- Yusuf sûresi /12, âyet: 26-27.

93- Yusuf sûresi /12, âyet: 28.

94- Yusuf sûresi /12, âyet: 29.

95- Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1555.

96- Bkz. Tekin, İlyas, Adalet, İstanbul 2023, s: 46-50.

97- Bkz. Çakan, İ. Lütfi-Solmaz N.Mehmet, Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi, İstanbul 2008, s: 124-126.

98- Yusuf sûresi /12, âyet: 53.

99- Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1557.

100- Yusuf sûresi /12, âyet: 30.

101- Yusuf sûresi /12, âyet: 31.

102- Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 10, s: 306-307; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 266; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 4, s: 244; Taberî, Tarih, Mısır 1119, c: 1, s: 340-341.

103- Yusuf sûresi /12, âyet: 31.

104- Yusuf sûresi /12, âyet: 31.

105- Yusuf sûresi /12, âyet: 32.

106- Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1558.

107- Lokman sûresi /31, âyet: 27; Kehf sûresi /18, âyet: 109.

108- Kaf sûresi /50, âyet: 19.

109- İbni Mâce, Cihâd, 16; Tirmizî, Fezâilü'l-Cihâd, 25; Neseî, Cihâd, 35; Dârimî, Cihâd, 16; Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 297. Bkz. Wensinck, A.I, el-Mu'cemü'l-müfrehes li elfâzi'l-Hadîsi'n-nebevî, Leiden, 1936, c: 5, s: 363. Tirmizî, hadis-in hasen-sahih olduğunu ifade eder.

110- Bkz. İslam Ansiklopedisi, TDV, Ankara 2010, c:38, s: 430-431.

111- Rahmî, Mehmed, Şerhu Kudsi Mesnevî'den, Tefcîrû't-Tesnîm fî kalbin selîm, İstanbul 1965, s: 26.

112- Fussilet sûresi /41, âyet: 30-32; Ahkâf sûresi /46, âyet: 13-14; İnfitâr sûresi /82, âyet: 13-19; Mutaffîfîn sûresi /83, âyet: 1-26.

113- Bilmen Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 1541.

114- Mücadele sûresi / 58, âyet: 21.